

คู่มือการซ่อมหนังสือ

งานวิทยบริการ

คำนำ

คู่มือการซ่อมบำรุงและรักษาหนังสือ จัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงขั้นตอนต่างๆ ในการซ่อมบำรุงและรักษาหนังสือ รวมถึงแสดงถึง วัสดุ อุปกรณ์ ต่างๆ ที่ใช้ ซึ่งเป็นการสอนงานให้กับบุคลากรในกลุ่มงานวิทยบริการ เพื่อให้ปฏิบัติงานได้ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ และให้มีหนังสือที่สามารถมาบริการแก่บุคลากรในมหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์ตลอดเวลา

ส่วนงานวิทยบริการ

สารบัญ

1. ลักษณะการชำรุดของหนังสือ	4
2. เครื่องมือและวัสดุซ่อมหนังสือ	5
3. วิธีการซ่อมหนังสือ	6
3.1 การเตรียมเล่มหนังสือ	6
3.2 การเตรียมปกหนังสือ	9
3.3 การเข้าปก.....	11

การซ่อมและดูแลรักษาหนังสือ

หนังสือถือเป็นสิ่งที่ไม่ให้ความรู้ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็งานวิชาการ ความบันเทิง วัฒนธรรม ไปสูบุคคลทั่วไป หนังสือที่อยู่ในสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นแหล่งที่สามารถใช้หนังสือร่วมกันได้ ทำให้หนังสือมีโอกาสชำรุดเสียหาย ขึ้นได้ ดังนั้นการซ่อมแซม เป็นการซ่อมแซมหนังสือที่ชำรุดให้อยู่ในสภาพที่เรียบร้อย หนังสือมีความคงทนแข็งแรง อยู่ในสภาพที่จะใช้ประโยชน์ต่อไปได้และ รองรับการใช้งานให้มีระยะเวลานานขึ้น เนื่องจากหนังสือเป็นวัสดุที่ผลิตมาจากกระดาษซึ่งมีคุณสมบัติความคงทนแข็งแรงแตกต่างกัน หนังสือที่ผ่านการใช้งานได้ระยะหนึ่งสภาพของหนังสือจะมีการชำรุดตามการใช้งาน การซ่อมและการบำรุงรักษาหนังสือจึงต้องดำเนินการ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ลักษณะการชำรุดของหนังสือ

การชำรุดหนังสือห้องสมุดแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะดังนี้

1) ลักษณะการชำรุดน้อย เช่น หน้าหนังสือถูกพับไว้และรอยพับเริ่มขาด มีรอยปากกา ดินสอขีดเขียนทำเครื่องหมายไว้มีคราบรอยสกปรกของหนังสือ เป็นต้น

2) ลักษณะการชำรุดมากที่อาจซ่อมได้ได้แก่ จุดต่อหรือรอยบานพับระหว่างปกกับตัวเล่มฉีกขาดหรือหลุดออกจากกัน จุดที่เย็บเล่มชำรุด เช่น ด้ายที่เย็บขาดหรือหลวม ลวดเย็บหักหรือเป็นสนิมหรือ ทากาวสันแห้งกรอบไม่ยึดแน่น ทำให้หน้าหนังสือหลุดออกเป็นแผ่นหรือเป็นปึก ปกแข็งหักยับหรือ เก่าเปื่อย เป็นต้น

3) ลักษณะการชำรุดมากและอยู่ในสภาพที่ควรคัดออกจากห้องสมุด ได้แก่สภาพของวัสดุสิ่งพิมพ์ที่ชำรุดเสียหายมาก มีเนื้อหาไม่ครบหรือสมบูรณ์นอกจากนี้อายุของสิ่งพิมพ์ที่นานมากจนกระดาษเสื่อมคุณภาพจนเหลืองกรอบ หลุดออกเป็นแผ่น หนังสือที่ชำรุดเล็กน้อย หรือชำรุดมากแต่เป็นเรื่องที่มีคุณค่าเนื้อหาครบถ้วนและสภาพทั่วไปยังซ่อมได้ก็ควรดาเนินการซ่อมใช้ต่อไป หนังสือที่ชำรุด ไม่จำเป็นจะต้องซ่อมทุกเล่มไป เพราะเมื่อซ่อมแล้วอาจไม่คุ้มกับประโยชน์ที่จะได้ควรคัดออกจากห้องสมุด หนังสือที่ชำรุดและไม่ควรซ่อม ได้แก่ หนังสือที่มีเนื้อหาล้าสมัย หนังสือนั้นสามารถหาเล่มอื่นที่มีคุณภาพดีกว่าหรือทันสมัยกว่ามาทดแทนได้และหนังสือนั้นไม่มีความเหมาะสมต่อแหล่งความรู้ในห้องสมุดนั้นอีกต่อไป เช่น ห้องสมุดโรงเรียนที่หลักสูตรได้เปลี่ยนไปจนวัสดุสิ่งพิมพ์ไม่ตรงกันอีกต่อไป แล้วก็ควรคัดสิ่งพิมพ์ออกไป

2. เครื่องมือและวัสดุซ่อมหนังสือ

อุปกรณ์ซ่อมหนังสือเป็นองค์ประกอบสำคัญในงานซ่อม เครื่องมือที่ใช้ซ่อมแซมมีหลายประเภท มีหลากหลายชนิด มีรูปแบบ คุณภาพ ประสิทธิภาพการใช้งาน และราคาที่แตกต่างกันไป โดยมีเครื่องมือหลักๆ ดังนี้

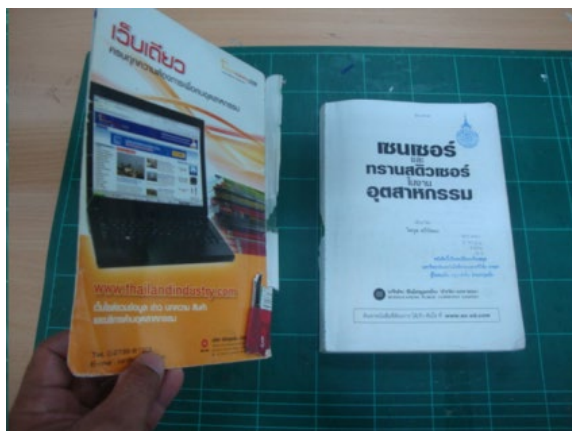
- 1) เครื่องตัดกระดาษ
- 2) สว่านไฟฟ้า
- 3) กรรไกร
- 4) แผ่นยางรองตัด ใช้สำหรับรองตัด
- 5) เข็ม สำหรับร้อยด้ายเย็บหนังสือ
- 6) ค้อน ใช้ทุบสันหนังสือที่เจาะและเย็บแล้วให้แน่นและเรียบ
- 7) เครื่องอัดหนังสือ ใช้สำหรับบีบอัดหนังสือที่ทากาว และเข้าปกแล้วให้ผนึกติดกันและอยู่ในรูปทรงที่ดี
- 8) กระดาษแข็งสีน้ำตาล (เบอร์ 24) ใช้สำหรับทำปก
- 9) กระดาษการ์ดหรือกระดาษ A3 ใช้สำหรับทำปก หนังสือปกอ่อนหรือทำใบรองปกหนังสือ
- 10) ผ้าแรกซิน ใช้สำหรับเชื่อมปกกับสันหนังสือ
- 11) ฝามุ้ง ใช้สำหรับยึดปกกับตัวเล่มหนังสือ
- 12) กาวลาเท็กซ์
- 13) ด้าย

3. วิธีการซ่อมหนังสือ

การซ่อมหนังสือทั่วไปมีการปฏิบัติที่สำคัญ 3 ประการ คือ การเตรียมเล่มหนังสือ การเตรียมปกหนังสือ และการเข้าปกหนังสือ

3.1 การเตรียมเล่มหนังสือ

1) เลาะปก สันและใบรองปกของเดิมออก แล้วตกแต่งให้เรียบร้อย อย่าให้มีเศษกระดาษ ติดอยู่พร้อมกับสำรวจความเรียบร้อยของเนื้อในหนังสือ หากพบข้อบกพร่อง เช่น หน้าฉีกขาดหรือ มีส่วนประกอบขาดหายไป ก็ถ่ายเอกสารจากเล่มอื่นในชุดเดียวกันมาติดเข้าไปให้ครบถ้วนเรียบร้อยเสียก่อน ดังภาพ

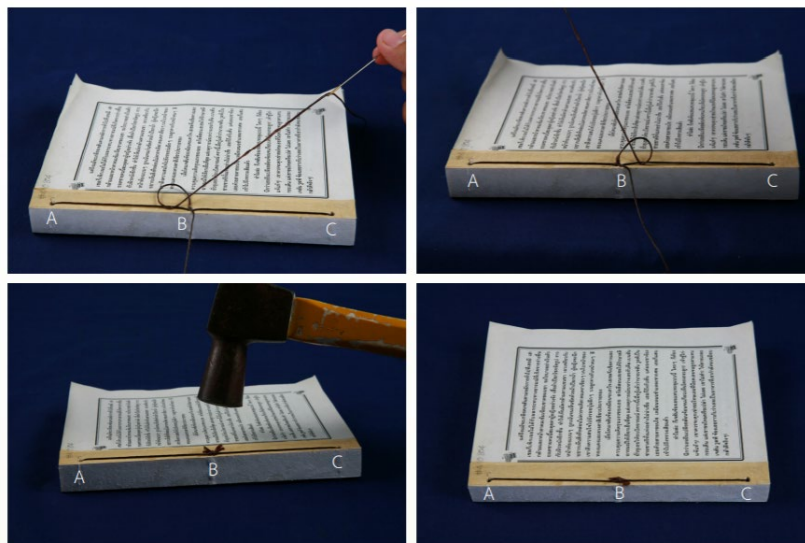

ภาพเลาะปกหนังสือ

2) เจาะรูและเย็บสัน หากของเดิมเย็บเล่มไม่แข็งแรง ก็ให้ใช้สว่านเจาะที่สันหนังสือจำนวน 4 รู ให้ห่างเท่าๆกัน และให้ห่างจากขอบสันประมาณ 6-8 ซม. แล้วจึงเย็บด้วยเข็มใหญ่ที่ร้อยด้ายไว้ โดยเริ่มร้อยที่รูกลางๆ เข้าออกสลับกันจนปลายทั้งสองมาบรรจบกันตึงเชือกให้ตึงแล้วผูกให้แน่นด้วยเงื่อนตาย ใช้ค้อนทุบตรงรูที่เจาะทุกรู และที่ปมเชือกให้เรียบ โดยมีวิธีให้สอดเข็มลอดด้ายระหว่างจุด A และจุด B ตึงด้ายมาที่จุด B ให้แน่น สอดเข็มลอดด้ายระหว่างจุด B และจุด C ตึงด้ายมาที่จุด B ให้แน่น มัดเงื่อนตาย ๑ ครั้ง ตัดปลายด้ายทั้งสองให้เหลือประมาณ เซนติเมตร ใช้ค้อนทุบปมที่จุด B ให้เรียบ เวลาติดใบรองปกจะดูเรียบร้อย

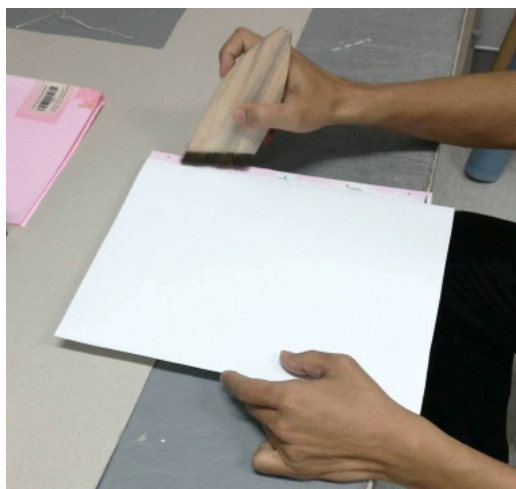
ภาพเจาะรูหนังสือ

ภาพเย็บสันหนังสือ

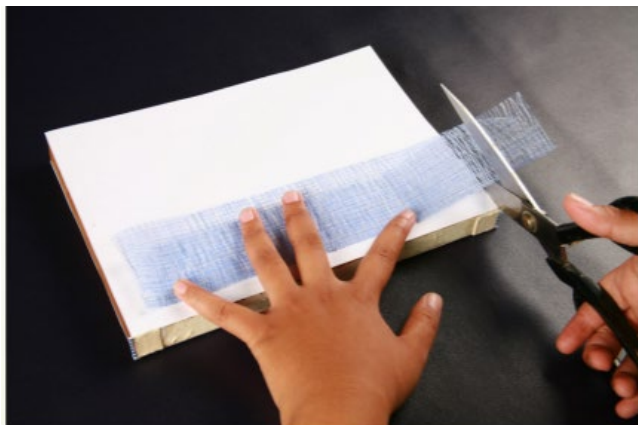
3) ทำกระดาษปิดปกและใบรองปก

โดยใช้กระดาษที่มีเนื้อหนาเหนียวพับสอง ตัดให้มีขนาดมากกว่าความกว้างยาวของหนังสือเล็กน้อย จำนวนสองชิ้น ทากาวเป็นแถบแคบๆ ที่ขอบสันหนังสือให้ล้าแนวตะเข็บด้วยประมาณ 2 ซม. แล้วทากาวกระดาษปิดปก ให้สันกระดาษด้านที่พับเสมอกับขอบหนังสือ ทำอย่างเดียวกันกับอีกด้านหนึ่งของเล่ม แล้วตัดริมกระดาษปิดปก ให้เสมอกับขอบหนังสือทั้งสามด้าน

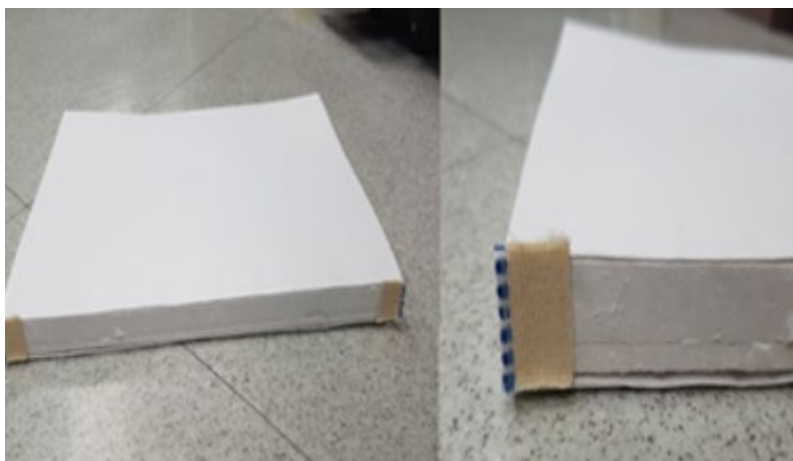
4) ผ้ายึดสัน

ใช้ผ้าขาวบางขนาดกว้างกว่าความหนาของสันหนังสือประมาณ 5 ซม. และยาวน้อยกว่าของความยาวของสันหนังสือประมาณ 5 ซม. ตัดลงกึ่งกลางสันหนังสือที่ทากาวไว้แล้ว และให้มีส่วนที่ยื่นออกไปด้านหน้าและด้านหลังละประมาณ 2.5 ซม.

5) ตัดคิ้ว

โดยติดที่ขอบบนและขอบล่างหนังสือ คิ้วหนังสือทำจากกระดาษแรกซีนกว้างประมาณ 2-2.5 ซม. ยาวเท่าไรก็ได้ทากาวด้านในบนแถบกระดาษแรกซีน

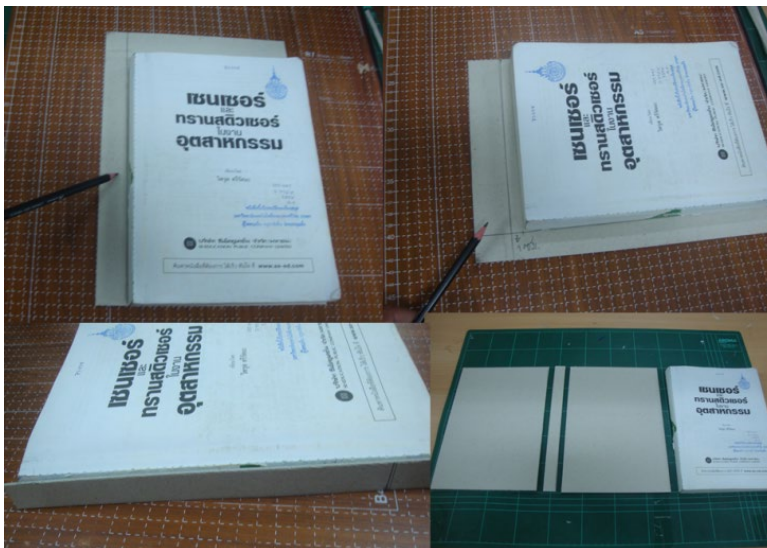

ตัวอย่างการตัดคิ้ว

3.2 การเตรียมปกหนังสือ

1) ตัดกระดาษแข็งทำปก จำนวน 2 ชั้น ขนาดกว้างเท่ากับความกว้างของหนังสือและยาวมากกว่าความสูงของหนังสือ 5 มม

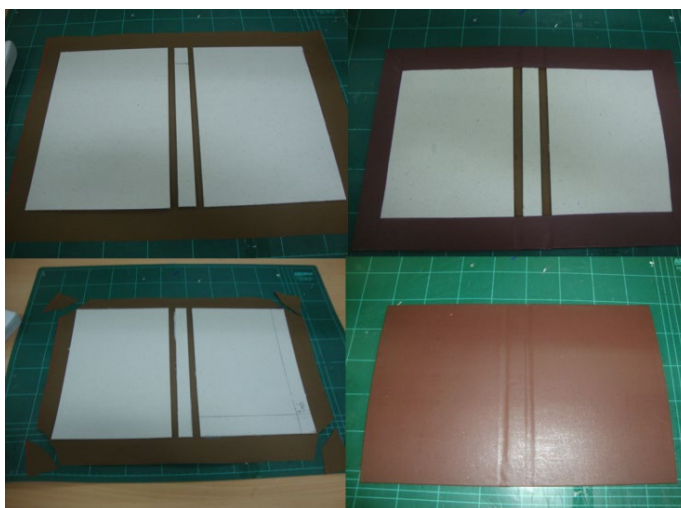
2) ตัดกระดาษแข็งทำสัน จำนวน 1 ชั้น ขนาดกว้างเท่ากับความกว้างของสันหนังสือและยาวเท่ากับ ความสูงของแผ่นปาที่ตัดตามข้อ 1)

ตัวอย่างการตัดกระดาษแข็ง

3) ตัดผ้าแรกขึ้น สำหรับหุ้มสันปกกับปกทั้งสองจำนวน 1 ชั้น ขนาดกว้างและยาวกว่าสันหนังสือประมาณ 3 ซม.

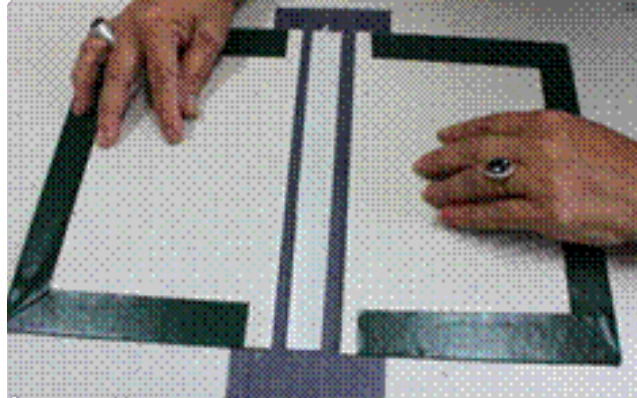
4) ตัดกระดาษแรกขึ้น สำหรับหุ้มปกแข็งจำนวน 2 ชั้น ขนาดกว้างเท่ากับความกว้างของ ปกและยาวกว่าความสูงของปก 3 ซม.

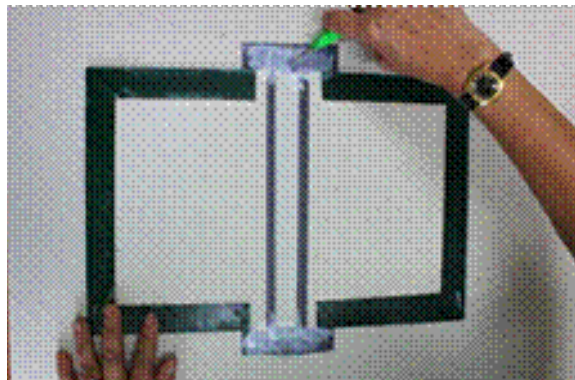
ตัวอย่างการตัดกระดาษแรกขึ้น

5) การประกอบปก

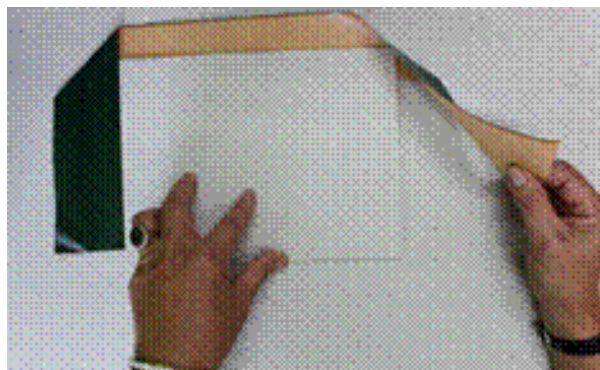
5.1) นำกระดาษแข็งทั้ง 3 ชั้น ดังกล่าววางในลักษณะดังรูปด้านล่าง โดยให้แผ่นปกทั้งสอง วางห่างจากแผ่นสันข้างละ 5 มม. แล้วขีดเส้นพนักสันและแผ่นปกทั้งสองที่ผ้าหุ้มสัน

5.2) พนักกระดาษแข็งบนผ้าหุ้มสันทั้งสามชั้นตามแนวที่ขีดไว้ แล้วรีดให้เรียบด้วยเศษผ้าสะอาด

- 5.3) พับชายผ้าแรกขึ้นหุ้มหัวท้ายแผ่นปกแล้วรีดให้เรียบ
- 5.4) ผนึกกระดาษแรกขึ้นที่หุ้มปกที่ละด้าน ให้เกยทับผ้าสันประมาณ 1 ซม
- 5.5) พับกระดาษแรกขึ้นเข้าด้านใน โดยรอบทั้ง 3 ด้าน ทากาวติดให้สนิทกับขอบสันด้วย (ก่อนพับตัดมุมกระดาษแรกขึ้นทั้ง 4 มุมออกเล็กน้อยเพื่อไม่ให้กระดาษซ้อนทับกับหนาเกินไป)

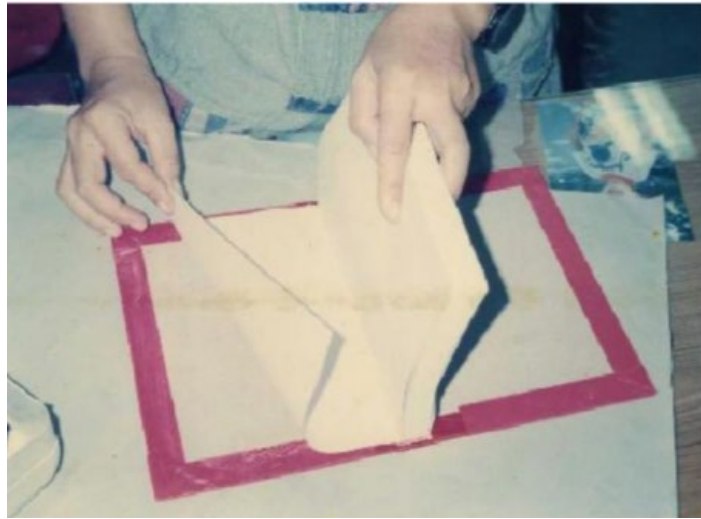

3.3 การเข้าปก

1) จัดเล่มหนังสือ (ที่เย็บเล่มและติดใบรองปกและผ้ายึดสันแล้ว) กับปกที่ประกอบแล้วให้อยู่กึ่งกลางปก โดยขอบบนและล่างของปกจะยื่นออกมาเท่าๆกัน ให้เล่มหนังสือแนบสนิทกับสันปกแล้ววางไว้ บนโต๊ะในลักษณะดังรูป

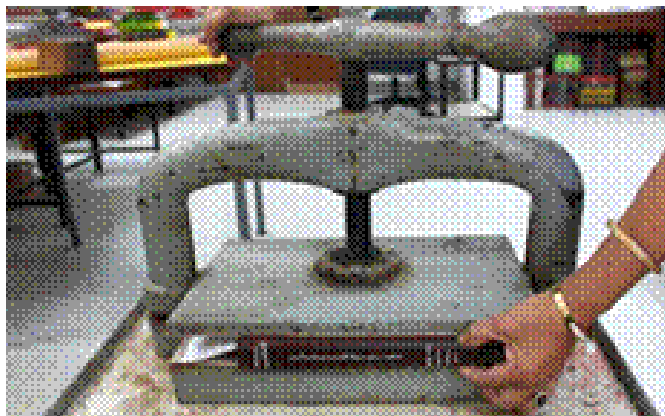
2) ค่อยๆเปิดบนปกออกวางราบกับพื้น ใช้มือข้างหนึ่งกดเล่มหนังสือไว้อย่าให้เคลื่อนที่ ทากาวที่ยืดสั้น บนพับและที่แผ่นปก โดยเว้นขอบโดยรอบโดยประมาณ 3-5 ซม. ดังรูป

3) ยกแผ่นปกขึ้นปิดให้เข้าที่ จัดให้ขอบกระดาษใบปิดปกอยู่ห่างจากริมปกแข็งเท่าๆ กันแล้วใช้เศษผ้าสะอาดกดและถูให้เรียบ ใช้ไม้เนียนกดร่องรอยบนพับตลอดแนว ดังรูป

- 4) พลิกเล่ม ทำกับปกอีกด้านหนึ่งเช่นเดียวกับที่กล่าวแล้วในข้อ 2) และ 3)
- 5) นำหนังสือเข้าเครื่องอัดหนังสือ ที่งไว้อย่างน้อย 30 นาที ถ้าอัดพร้อมกันหลายเล่มให้วางสลับกันสันหนังสือ เพื่อให้กองหนังสือที่จะอัดนั้นเสมอกัน

ตัวอย่างหนังสือที่เย็บเล่มเรียบร้อยแล้ว

บรรณานุกรม

1. https://www.ubu.ac.th/web/files_up/55f2014082616045331.pdf
2. <https://arit.rmutsv.ac.th/th/blogs/1066-การซ่อมบำรุงหนังสือแบบง่าย-1094>
3. <https://northbkklibrary.wordpress.com/2018/01/31/การซ่อมแซมหนังสือและลิ/>
4. <http://164.115.27.97/digital/files/original/3db39d39c65f7712638b7ae7f60f5ff5.pdf>